

מדירה לדירה

ש"י עגנון • סיפור קצר – דפי עבודה לבגרות בספרות

יצרה: רוית ראש בן ישי

1. מהדורה למורה: תקציר, תשובות מופת, מחוון, מערכי שיעור
2. דף תלמיד: חלק א׳ הבנה • חלק ב׳ ניתוח • חלק ג׳ כתיבה בנוסח בגרות
3. כרטיס יציאה

מהדורה למורה – מדירה לדירה

תקציר

המספר, איש בודד שאיננו יודעים את שמו, שוכב חולה זמן רב. הרופא מבקר אצלו שוב ושוב, מחליף אבחנות ותרופות, ונראה שאיננו מבין באמת ממה הוא סובל. כשבא האביב העולם סביבו מתעורר – תינוקות חדשים, ציפורים בונות קן – אבל המספר נשאר לבדו, וגם תיאור הפריחה שלו מעורב בקוצים.

הרופא נוהג באדישות כשתרופה נשברת ורושם שמות של נשים על פתקים – רמז לכך שהמחלה אולי איננה רק של הגוף אלא של הבדידות. לבסוף הוא מייעץ למספר לעזוב את דירתו, והמספר, שאינו יוזם דבר בעצמו, יורד לתל אביב בתקופת החלפת הדירות.

בתל אביב הוא שוכר חדר בבית רועש. על אסקופת הבית רובץ תינוק חולה ומוזנח, גופו מלא פצעים וזבובים נדבקים אליו. התינוק נתלה במספר ומושיט אליו ידיים, וכשהמספר מרים אותו הוא תוחב את אצבעותיו לעיניו. המספר נגעל, מתחמק ממנו ואף מהרהר מדוע בכלל בונים לבתים אסקופה.

המספר מוצא דירה חדשה: שקטה, נקייה, מוקפת פרחים, אצל זוג בעלי בית שבתם חיה בקבוצה (קיבוץ). הוא שוכר אותה ויוצא לטיול קצר בארץ. בקבוצה הוא מתפעל מן האנשים הבריאים והשמחים בעבודתם, ואומר לעצמו שאילולא גילו אולי היה מצטרף אליהם.

עייף מן הדרך הוא מגיע עם סבל אל הדירה החדשה וחולם על שינה, שבה הוא רואה את תכלית האדם. הסבל מציין שהשקט שם עמוק מאוד. אבל כשהמספר מביט באסקופה הנקייה והריקה, ליבו נופל: התינוק איננו שם.

הוא חוזר אל הבית הישן. התינוק שוכב על האסקופה, מלוכלך ופצוע, ריסיו דבוקים. הם מתחבקים, והמספר נכנס אל חדרו המאובק. הרעש שבחוץ כבר אינו מפריע לו: כל הקולות מתעמעמים והוא שומע רק את קולו של התינוק, ומטה אוזן כדי לשמוע עוד.

משמעות הכותרת

גלוי: במישור הגלוי הכותרת מתארת את העלילה: המספר עובר מירושלים לדירה בתל אביב, משם לדירה חדשה ושקטה, ולבסוף חוזר לדירה הקודמת. זהו סיפור על חיפוש מקום מגורים מתאים.

סמוי: במישור הסמוי ה"דירה" היא מצב נפשי ודרך חיים. המעבר מדירה לדירה הוא מסע פנימי בין הסתגרות בשקט סטרילי (רשות היחיד, שקרובה למוות) לבין פתיחות לחיים הרועשים והפגומים (רשות הרבים). החזרה לדירה הישנה היא בחירה בחיים, עם הכאב והלכלוך שבהם.

תשובות מופת

שאלה 1 – הסבירו את משמעות הכותרת "מדירה לדירה" במישור הגלוי ובמישור הסמוי. בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות מן הסיפור.

טענה: הכותרת "מדירה לדירה" מתארת במישור הגלוי מעבר בין מקומות מגורים, ובמישור הסמוי – מסע נפשי בין שתי דרכי חיים: הסתגרות בשקט לעומת פתיחות לחיים. ביסוס: במישור הגלוי המספר עוזב את דירתו לפי עצת הרופא, ומעיד "הוצרכתי לעזוב את דירתי". הוא גר בבית רועש בתל אביב, שוכר דירה חדשה ושקטה, ולבסוף חוזר לבית הקודם. במישור הסמוי, בדירה החדשה הוא מביט באסקופה הריקה וליבו נופל, ובבית הישן "על אסקופת הבית שכב התינוק". הסבר: הדירה השקטה מסמלת רשות יחיד סטרילית, מנוחה ששקועה בשינה ובדממה הקרובה למוות. הבית הישן, עם התינוק החולה, הרעש והאבק, מסמל את רשות הרבים – את החיים הפגומים אך החיים. כשהמספר בוחר לחזור הוא משנה את דרך החיים שלו, לא רק את כתובתו: מאדם פסיבי שנגרר אחרי עצות, הוא הופך למי שמחליט ומקשיב. סיכום: לכן הכותרת מתארת גם מעבר פיזי וגם מסע פנימי – מבדידות ושקט שקרובים למוות אל קשר אנושי ואל החיים עצמם.

שאלה 2 – אפיינו את הקשר בין המספר לבין התינוק. כיצד הקשר משתנה לאורך הסיפור, ומה משמעות השינוי?

טענה: הקשר בין המספר לתינוק עובר מדחייה וגועל להכרה ולקרבה, והשינוי מבטא את החלמתו הנפשית של המספר. ביסוס: בתחילה המספר נגעל מן התינוק המכוסה פצעים וזבובים, בודק אם הוא בחוץ לפני שהוא יוצא, ואף תוהה מדוע בונים לבתים אסקופה. כשהוא מרים אותו התינוק תוחב אצבעות לעיניו. בסוף, באסקופה הריקה של הדירה החדשה ליבו נופל, והוא חוזר; "על אסקופת הבית שכב התינוק", והשניים מתחבקים. הסבר: התינוק הוא בבואה של המספר – שניהם חולים, חלשים, חסרי שינה ומנוחה. הגועל של המספר מן התינוק הוא גם גועל מן החולשה של עצמו. האצבעות בעיניו הן מעין דרישה לראות: לראות את התינוק ואת עצמו. כשהמספר מגלה שהוא מתגעגע, הוא מבין שהקשר, גם כשהוא מכאיב ומלוכלך, הוא מה שמחזיק אותו בחיים. משפט הסיום "עשיתי את אזני כדי שאשמע עוד" מראה שהוא כבר לא בורח אלא מקשיב. סיכום: המעבר מגועל לחיבוק הוא לב הסיפור – המספר מקבל את התינוק ובכך מקבל את עצמו ואת החיים.

שאלה 3 – הסבירו את תפקידו של הסמל "אסקופה" בסיפור. התייחסו לשני מקומות שבהם הוא מופיע.

טענה: האסקופה היא סמל לגבול שבין רשות היחיד לרשות הרבים, כלומר בין הסתגרות לבין מגע עם החיים, ומיקומה של הבחירה של המספר. ביסוס: בבית הראשון בתל אביב התינוק רובץ תמיד על האסקופה, והמספר נאלץ לעבור דרכו בכל יציאה; הוא אף מהרהר מדוע בונים אסקופה לבתים. בדירה החדשה האסקופה נקייה וריקה, ובסוף הסיפור – "על אסקופת הבית שכב התינוק". הסבר: עגנון בוחר במילה מלשון חז"ל, שבה האסקופה היא מקום שאינו ברור אם הוא שייך לבית או לרחוב. התינוק יושב בדיוק על הגבול הזה ולכן הוא "שומר הסף" של המספר: אי אפשר לצאת אל העולם בלי לפגוש אותו. הרצון שלא תהיה אסקופה כלל הוא רצון לבטל את המפגש עם החיים. האסקופה הריקה בדירה החדשה מראה מה מחיר השקט – בית שאין בו

אף אחד שמחכה. החזרה לאסקופה המאוכלסת היא בחירה לחיות על הגבול, בתוך הקשר. סיכום: האסקופה מסמנת את השאלה המרכזית של הסיפור, והמספר מכריע בה כשהוא חוזר אל הסף שבו מחכה התינוק.

שאלה 4 – "השקט שמבקש המספר הוא בעצם סכנה עבורו." הסבירו טענה זו על פי הסיפור.

טענה: הטענה נכונה – בסיפור השקט המוחלט קרוב לדממת מוות, והחיים האמיתיים נמצאים ברעש ובלכלוך. ביסוס: המספר מעיד "רואה אני את תכלית האדם בשינה", ושואף לדירה החדשה, השקטה והנקייה. הסבל מתאר את השקט שם כשקט עמוק במיוחד. אבל כשהוא מגיע לשם, באסקופה הריקה, ליבו נופל. בסוף, בחדרו הישן "מחמת רוב האבק לא נראתה שם האשפה" – והוא שלם עם זה. הסבר: אדם חולה ובודד מבקש מנוחה, אבל המנוחה שהוא מחפש היא התנתקות. השינה כתכלית, השקט העמוק והניקיון הסטרילי יוצרים עולם שאין בו מגע, צורך או קול – עולם קפוא. הערת הסבל נשמעת כמחמאה, אך הקוראים מזהים בה אירוניה: שקט כזה הוא העדר חיים. דווקא הרעש של הבית הישן והתינוק הפצוע מזכירים למספר שהוא חי, ובסוף הרעש נמוג ונשאר רק הקול החשוב. סיכום: הסיפור מלמד שהשקט שהמספר מבקש היה מרחיק אותו מן החיים, ושהמרפא נמצא בקשר החי והלא מושלם.

מחוון לשאלת הכתיבה (25 נק׳)

רכיב	נקודות
טענה מרכזית ברורה שעונה בדיוק על השאלה	5
ביסוס: לפחות שתי דוגמאות מדויקות מהיצירה (ציטוט קצר או תיאור רגע)	8
הסבר: קישור כל דוגמה לטענה – למה היא מוכיחה אותה	7
שימוש נכון במושגים ספרותיים (מספר, ניגוד, סמל, אירוניה...)	3
מבנה, לשון וסיכום שחוזר לטענה	2
סה״כ	25

מערך שיעור – 45 דקות

דקות	שלב	מה עושים
0–5	פתיחה: שקט או רעש?	שאלת פתיחה בזוגות: איפה הייתם רוצים לגור – בבית שקט לגמרי או ברחוב חי ורועש? למה?
5–15	תזכורת עלילה	שחזור העלילה בעזרת ציר של שלוש דירות על הלוח: ירושלים → הבית עם התינוק → הדירה השקטה → חזרה.
15–27	עבודה בקבוצות על סמלים	כל קבוצה מקבלת סמל (אסקופה, תינוק, דירה שקטה, שינה) ומכינה: איפה מופיע, מה מסמל, ציטוט קצר.
27–35	הצגה ודיון	הקבוצות מציגות; המורה מחבר את הסמלים לקונפליקט: הסתגרות מול חיים.

דקות	שלב	מה עושים
35–43	כתיבת פסקה	כתיבת תשובה קצרה לשאלת הכותרת במבנה טענה – ביסוס – הסבר – סיכום.
43–45	כרטיס יציאה	משפט אחד: מה למדתי על המספר מן המשפט האחרון בסיפור?

שיעור כפול – 90 דקות

דקות	שלב	מה עושים
0–10	פתיחה חווייתית	דקה של שקט מוחלט בכיתה, ואחריה שיחה: מה הרגשתם? מתי שקט מרגיע ומתי מפחיד?
10–25	קריאה מודרכת	קריאה במקראה הכיתתית של קטעי מפתח: האקספוזיציה, התינוק על האסקופה, האסקופה הריקה, הסיום.
25–40	מפת דמויות	בניית מפה: המספר, התינוק, הרופא, הסבל. מה כל אחד מייצג? איך התינוק הוא בבואה של המספר?
40–55	עמדות סמלים	סבב בין ארבע עמדות סמלים עם כרטיסי שאלות וציטוטים קצרים.
55–65	מבנה העלילה	סידור כרטיסי אירועים לפי השלבים: אקספוזיציה, סיבוך, פתרון לכאורה, שיא, סיום.
65–85	תרגול שאלת בגרות	כתיבת תשובה מלאה על השקט כסכנה, ואז הערכה עצמית לפי המחוון ותשובת המופת.
85–90	סיכום וכרטיס יציאה	מה היה הדבר שהכי הפתיע אתכם בסיפור? משפט אחד.

התאמות

- חנ"מ: לחלק את חלק ג' למקטעים, לתת את פתיחי המשפטים, בלי הגבלת זמן; בחלק א' – 3 אפשרויות בלבד.
- עולים: להקריא את הסיכום הפשוט, להצמיד את מילון המונחים, לאפשר מילון דו-לשוני.

מפתח לחלק א'

1. מי מייעץ למספר לעבור דירה? – הרופא
2. איפה יושב התינוק? – על הסף (אסקופה) של הבית
3. איך הדירה החדשה? – שקטה ונקייה
4. מה המספר עושה בסוף? – חוזר לבית הישן ולתינוק

דף תלמיד – מדירה לדירה

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

מדירה לדירה / ש"י עגנון. קוראים את היצירה במקראה הכיתתית.

חלק א' – הבנה

1. מי מייעץ למספר לעבור דירה?

א) הרופא ב) התינוק ג) הסבל

2. איפה יושב התינוק?

א) על הגג ב) על הסף (אסקופה) של הבית ג) בגן

3. איך הדירה החדשה?

א) רועשת ומלוכלכת ב) שקטה ונקייה ג) קטנה וחשוכה

4. מה המספר עושה בסוף?

א) נשאר בדירה החדשה ב) נוסע לקיבוץ ג) חוזר לבית הישן ולתינוק

5. תארו במשפט או שניים את הדמות "המספר (הדובר)".

_____

_____

_____

חלק ב' – ניתוח

השלימו את הטבלה: היכן מופיע האמצעי ביצירה, ומה הוא תורם?

אמצעי	היכן ביצירה	מה הוא תורם
סמל		
אנלוגיה		
ניגוד		
אירוניה		

משמעות הכותרת

מישור גלוי:

מישור סמוי:

חלק ג' – כתיבה בנוסח בגרות

הסבירו את משמעות הכותרת "מדירה לדירה" במישור הגלוי ובמישור הסמוי. בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות מן הסיפור.

בונים תשובה

1. טענה – משפט שעונה על השאלה
2. ביסוס – שתי דוגמאות (ציטוט של עד 8 מילים)
3. הסבר – מה כל דוגמה מוכיחה
4. סיכום – חזרה לטענה

פתיחי משפטים: לדעתי, המספר בסיפור מרגיש... / ההוכחה לכך היא ש... / התינוק מסמל... / הדירה השקטה מסמלת...

כרטיס יציאה – מדירה לדירה

- דבר אחד חדש שלמדתי היום:
- שאלה אחת שעדיין מעסיקה אותי:
- מ-1 עד 5, עד כמה אני מרגיש/ה מוכן/ה לשאלה כזו בבחינה? ___